

Зборник на трудови бр.16

**НАЦИОНАЛНА УСТАНОВА
ЗАВОД ЗА ЗАШТИТА НА СПОМЕНИЦИТЕ
НА КУЛТУРАТА
И МУЗЕЈ – БИТОЛА**

ISSN 0351-1774

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

**БИТОЛА
2012**

**ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ НА
Н.У. ЗАВОД ЗА ЗАШТИТА НА СПОМЕНИЦИТЕ
НА КУЛТУРАТА
И МУЗЕЈ – БИТОЛА**

Претседател на редакциски одбор:
Александар Литовски

Членови на редакциски одбор:
Лиљана Христова
Викторија Момева Алтипармаковска
Ристо Палигора
Зоран Алтипармаков

Технички секретар: Владо Ѓоревски

Превод на англиски: Силвана Петрова Насух
Лектор: Стево Гаџовски
Компјутерска подготовка: Јове Парговски
Печати: Гутенберг Битола

Со мислење на Министерството за култура на Република Македонија, списанието Зборник на трудови на Заводот за заштита на спомениците на културата и музеј Битола е ослободено од плаќање на данок на промет.

СОДРЖИНА:

Александар Миткоски ТРИ НОВИ ПРАИСТОРИСКИ ЛОКАЛИТЕТИ ОД ПРИЛЕПСКО.....	7
Душко Темелкоски, Александар Миткоски АНТИЧКО МАКЕДОНСКИ ЛОКАЛИТЕТИ ВО ПРИЛЕПСКИОТ РЕГИОН	19
Снешка Лакалиска УНИКАТНА ПОКЛОНИЧКА ИКОНА НА ПЛАТНО ВО СОБОРНИОТ ХРАМ “СВ.ДИМИТРИЈА”, БИТОЛА, ПРВА ПОЛОВИНА НА XIX ВЕК	39
Драган Георгиев БИТОЛЧАНИ ВО ВИОРОТ НА БАЛКАНСКАТА ВОЈНА - БИТОЛЧАНИ ВКЛУЧЕНИ ВО МАКЕДОНСКО- ОДРИНСКОТО ОПОЛЧЕНИЕ (1912-1913).....	51
Александар Литовски МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНООСЛОБОДИТЕЛНО ДВИЖЕЊЕ ОД ВАРДАРСКИОТ ДЕЛ И МАКЕДОНСКОТО НАЦИОНАЛНО ПРАШАЊЕ ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА (АВГУСТ - СРЕДИНАТА НА ОКТОМВРИ 1944 ГОДИНА).....	63
Рубинчо Белчески МЕМОРИЈАЛЕН МУЗЕЈ „11 ОКТОМВРИ 1941“ – ПРИЛЕП.....	79
Никола Миновски ХЕРОИНИТЕ ОД СЕЛО ЛЕРА, БИТОЛСКО.....	91
Катерина Мирчевска, Љубица Јанчева ДЕТСКИОТ ДОМ „ЛАЗО ТРПОВСКИ“ ВО БИТОЛА: ЕДНА НОВА АДРЕСА НА ДЕЦАТА ЕВАКУИРАНИ ОД ГРЦИЈА.....	103
Македонка Митрова МИРЦШТЕШКИТЕ РЕФОРМИ ОД 1903 ГОДИНА: ПОДГОТОВКА ЗА ПОДЕЛБА НА ОСМАНЛИСКА МАКЕДОНИЈА И СОЗДАВАЊЕ НА АЛБАНСКАТА ДРЖАВА	115
Роберто Тајковски ГЕРМАНСКИТЕ АКТИВНОСТИ ЗА ОРГАНИЗИРАЊЕ НА МЕСНАТА САМОЗАШТИТА НА МАКЕДОНЦИТЕ ВО ЕГЕЈСКИОТ ДЕЛ НА МАКЕДОНИЈА ВО 1944 ГОДИНА	127

Елизабета Павковиќ МУЗЕОЛОШКИ ОСВРТ НА НА ТЕМАТСКАТА ИЗЛОЖБА „СВИЛЕНА НИШКА“	141
Мери Стојанова ПРАЗНУВАЊЕ НА СЕЛСКАТА СЛАВА ВО ПРЕСПА -ТРАДИЦИЈА И ОРГАНИЗАЦИЈА ВО СОВРЕМЕНИ УСЛОВИ	151
Драгица Чекоровска НАРОДНАТА АРХИТЕКТУРА ВО ПОВАРДАРИЕТО	165
Зоран Алтипармаков, Надежда Ѓеоргиева УРБАНИОТ РАЗВОЈ НА ГРАДОТ БИТОЛА ВО КОНТЕКСТ СО ИСТОРИСКО УРБАНИОТ РАЗВОЈ НА СТАРАТА БИТОЛСКА ЧАРШИЈА	169
Славица Крстиќ ДВОЈНА ЦРКВА ВО СУВ ОРАХ, КУМАНОВСКО, (СВ. ЃОРЃИ И СВ. НИКОЛА)	195
Ефросинија Паревска ТРАДИЦИОНАЛНАТА АРХИТЕКТУРА ВО СЕЛО МОКРЕНИ, ЛЕРИНСКО, Р. ГРЦИЈА – СЛИЧНОСТИ ВО ТРАДИЦИОНАЛНАТА АРХИТЕКТУРА ВО ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН, РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	215
Ѓорѓи Димовски - Цолев БАЛКАНСКИТЕ И ПРВАТА СВЕТСКА ВОЈНА ВО МАКЕДОНИЈА И ФИЛАТЕЛИЈАТА	219
Лидија Достовска СОСТОЈБАТА НА ДВИЖНОТО КУЛТУРНО НАСЛЕДСТВО ВО НУ ЗАВОД И МУЗЕЈ – БИТОЛА	235
Владо Ѓорески ОСВРТИ: БАЛКАНСКИ ПАРАЛЕЛИ - ДАДО ЃУРИЌ, БАЛКАНСКИОТ ПРОРОК И МОНУМЕНТАЛНОСТА КАЈ ДУШАН ЦАМОЃА	243

Вовед

Почитувани читатели!
Почитувани колеги!

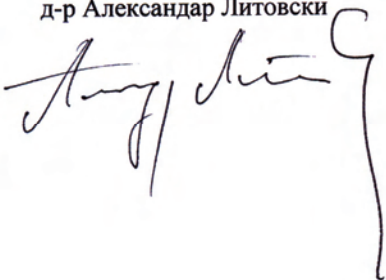
Сметајќи дека публикувањето на стручни и научни трудови од областите поврзани со заштитата и презентацијата на движното и недвижното културно наследство, односно од музеологијата, археологијата, историјата, историјата на уметноста, етнологијата, фолклористиката... и другите сродни дисциплини, е од исклучителна важност за запознавање на јавноста со достигнувањата во овој сегмент од културното и научното живеење, по неколкугодишна пауза, решивме да издадеме нов број од "Зборник на трудови" на Националната установа - Завод за заштита на спомениците на културата и музеј - Битола.

Ова списание има за цел да промовира изворни материјали или сознанија кои ќе бидат стручно и научно издржани и ќе придонесат за објективно согледување на одредени прашања и проблеми од научните области на кои се однесуваат. Настојваме во целост да ја испочитуваме традицијата на "Зборникот на трудови", што значи дека во овој шеснаесетти број ги задржуваме графичките и техничките перформанси кои списанието ги има од почетокот на неговото издавање во далечната 1979 година.

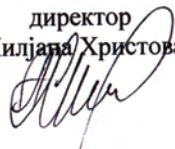
Со искрена надеж дека ќе бидеме во можност и во наредните години континуирано да продолжиме да го издаваме ова наше стручно списание, колегите од сродните стручни институции, но и оние од пошироката научна заедница во Република Македонија, ги повикуваме на активна соработка, а на читателите им изразуваме благодарност за вниманието кои ни го укажуваат!

Битола, 2012 година

Председател на Редакцискиот одбор
д-р Александар Литовски

директор
Лилјана Христова

Ефросинија Паревска,

ТРАДИЦИОНАЛНАТА АРХИТЕКТУРА ВО СЕЛО МОКРЕНИ, ЛЕРИНСКО, Р. ГРЦИЈА – СЛИЧНОСТИ ВО ТРАДИЦИОНАЛНАТА АРХИТЕКТУРА ВО ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН, РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Апстракт: Село Мокрени се наоѓа во југозападниот дел на јужна Македонија, во етнографскиот предел Леринско, денес Република Грција. Денес е познато под името „Варикон“, како што е преименувано од страна на грчките власти, на 15.11.1926 година.¹

Мокрени е чисто македонско село чиешто жители, се претпоставува, дека се потомци на старото јужнословенско племе Драгувити.² Неговото име за првпат се спомнува во Опширните пописни тефтери уште во 1481 година (Документи за историјата на македонскиот народ, 1973:116). Денес е се уште живо село, но со намален број на жители како резултат на Граѓанската војна во Грција и на миграциите во градовите и странство (X γνώμη ΤΟΥ ΒΑΠΙΚΟΥ, ноември – декември, 2001:4).

Според местоположбата, надморската височина и урбанистичката структура, Мокрени е ридско-планинска населба од збиен тип, исто како и најголемиот број села од Пелагонискиот регион. Иако постојат податоци за постоење на голем број на села од раштркан тип во периодот на Османлиското Царство, поради безбедносни причини, голем број од раштрканите маала започнале да се собираат кон најстарото централно маало и така да формираат населби од збиен тип. Карактеристична за овој тип на органски населби е мрежата од криви и слепи сокаци и криви земјени и каменести патчиња или подоцна од калдрма и најново од асфалт и бетон.³ Токму така и Вангел

---

¹ Качев Вангел, „Градителските традиции во село Мокрени, Леринско“, Етнолог: списание на Здружението на етнологите на Македонија, Скопје 2009, стр. 66-67

² Исто

³ Намичев Петар, „Селската куќа во Македонија“, Скопје 2009, стр. 16

Качев ни го опишува Мокрени, со тесни и криви, многубројни улици и сокачиња.

Живеалиштето претставува невербален етнички симбол. Па така, на целата територија на етничка Македонија се развиле специфични градителски традиции кои го одразуваат битот и македонската култура. За жал, се до 19 век за развитокот на селската куќа на територијата на Македонија може да се зборува единствено врз основа на археолошки наоди или податоци од патописите. Меѓутоа, како резултат на специфичните услови за живот во турскиот период на владеење и тогашниот конзерватизам на државата, некои градежни структури се задржале во непроменета форма.⁴ Во овој период може да се забележи дека селската архитектура и градителство во поголема мерка ја зачувале својата културна автентичност, отколку во градската каде било јасно видливо турското ориентално влијание. Внесувањето на елементи од балканско-ориентален тип куќа кај селските живеалишта се повеќе изразени во ентериерот.⁵

Традиционалната архитектура на Мокрени, исто така, потекнува од крајот на 19 - ти и почетокот на 20 - тиот век и има многу заеднички црти со народната архитектура на другите делови на Македонија, особено оние од западниот и југозападниот културен ареал.⁶ Нејзиниот историски развоен континуитет се однесува и на Пелагонискиот регион како и на скоро цел Балкански Полуостров па така, денес во Мокрени можат да се издвојат три основни типа на живеалишта и тоа⁷:

- Најстариот и наједноставниот тип на живеалиште, таканаречената едноделна приземна куќа „поземка“, којашто била со квадратна основа, еден влез и без прозорци. Била изградена од камен, покриена со ржаница или друг природен материјал и со под од набиена земја;

- Куќа на кат од постар тип, со простории на катот и на приземјето, плус чардак, односно балкон. Со започнувањето на изградба на овие куќи се означува зајакнувањето на материјалната моќ

---

⁴ Намичев Петар, „Селската куќа во Македонија“, Скопје 2009, стр. 31

⁵ Намичев Петар, „Селската куќа во Македонија“, Скопје 2009, стр. 444

⁶ Качев Вангел, „Градителските традиции во село Мокрени, Леринско“, Етнолог: списание на Здружението на етнологите на Македонија, Скопје 2009, стр. 66, 84

⁷ Качев Вангел, „Градителските традиции во село Мокрени, Леринско“, Етнолог: списание на Здружението на етнологите на Македонија, Скопје 2009, стр. 73

на селанецот. Куќата се проширила во хоризонтала и вертикала и така добила трем на приземјето и чардак, односно балкон на катот коишто можеле да бидат отворени или затворени.⁸ Тремот и чардакот претставуваат преодни простори од надворешниот кон внатрешниот простор. Овој тип на живеалиште најчесто бил граден со примена на масивен систем на градба и бондрук и тоа најчесто со комбинација од овие два система. Оваа куќа се формирала под влијание на ориенталната и балканската архитектура, прилагодена на потребите на православно население⁹ (слика:1);

- Куќа на кат со посложена современа концепција на основата (слика:2).

Што се однесува пак, на стопанските објекти, и од двете страни на границата тие се исти. Поставени се во дворното место и во нив спаѓаат: амбар, плевна, штала, кочина, кокошарник, бунар, фурна, гумно итн. Најчесто се сидани од кршен камен или од плитар во малтер од кал, а се покриени со различен покривач

(слика:3).

Карактеристична одлика на традиционалното градителство се употребата на локални природни градежни материјали од минерално потекло (камен, песок, земја) и растително потекло (дрво, слама, трска и др.). Од сите овие материјали најзастапени во Мокрени и Пелагонија се каменот и земјата. Живеалиштата традиционално ги градат градежни групи наречени тајфи, кои можат но и не мора да бидат локални. Овие тајфи биле добро организирани групи на мајстори со различни задолженија, односно специјалност, па затоа ги има два вида: општи и специјализирани.

Денес, како резултат на современиот начин на живеење и новосоздадените општествено-економски, социјални, културни и други односи, е забележано значително отстапување од старите градителски традиции. Па така, во двата региони, Леринско и Пелагонискиот, доминираат куќи од третиот, погоре опишан тип на живеалишта.

---

⁸ Според истражувањата на Петар Намичев, во Пелагонискиот регион најчести биле куќите од отворен тип.

⁹ Намичев Петар, „Селската куќа во Македонија“, Скопје 2009, стр. 50-52

Слика 1: Куќа на кат од постар тип во с. Мокрени

Слика 2: Куќа на кат со посложена современа концепција, с. Мокрени

Слика 3: Стопански објект во с. Мокрени